

ROZPRAWY.

Materiały do historyi leśnictwa w Polsce.

Inwentarz Starostwa Lanckorońskiego.

Uprzejmości nadleśniczego dóbr Izdebnickich, p. Józefa Miśko zawdzięczamy interesujący dokument z dawnych aktów starostwa Lanckorońskiego, a mianowicie kopię inwentarza i rachunków osiadłości, z lat 1713—1728.

Z obszernej i dokładnej kopii, za której dostarczenie serdeczne podziękowanie składamy, podaję poniżej szczegóły dotyczące się lasów w starostwie Lanckorońskim.

Tytuł w oryginale brzmi:

Inwentarz

Starostwa Landzkorońskiego Osiadłości
Miasta y Poddanych y wszelkich od nich
należących Prowentów

spisany

przez Kommissyą

Approbowany

w roku 1713.

Inwentarz spisany w r. 1713 służył prawdopodobnie za podstawę do późniejszych rachunków i zestawień, na początku bowiem znajdujemy notatkę:

„Opisanie z karty danej od IMCi Dobrodzieja Ordynaryi i zasług Anno 1728 a 1 July. Jak się zaczyna w Starostwie Lanckorońskim... W roku 1719 Percepta Pieniężna za rok Starostwa Lanckorońskiego.

Remanenta Prowenty zło. 9612—16—11 $\frac{1}{2}$.

Intraty Naymów, czynszów z młynów, z polan, z browarów y wszystkich Prowentów co w inwentarzu są opisane i krescenty całej Summy Prowenty zło. 34525—19—10 $\frac{1}{2}$.

Złożywszy obie sumy z Remanentem wynika zło: 44138—6—5“.

Następują potem wykazy zasług, pobieranych przez urzędników starostwa. Z wykazów tych wynika, że przy

administracyi zatrudnionych było 13 urzędników. Trzech, t. j. IMCi Pan Gubernator, Pan Pisarz i Pan Leśnicy (sic) stanowili prawdopodobnie rodzaj centralnego Zarządu, stoją bowiem w każdym wykazie na czele, reszta zaś wymieniona jest tylko jako „Urzędnicy“, n. p. urzędnik izdeb-
nicki, urzędnik rudnicki i t. p.

Pobory roczne trzech pierwszych były następujące:

IMCi Pan Gubernator otrzymywał 480 złotych zasług, 1 beczkę soli, 30 achteli piwa, 6 „koni chować należy“ (prawdopodobnie utrzymanie na 6 koni), 8 krów, siemienia lnianego, „gotowego ze śpichrza“ korce 2; nadto wymieniono „okrom ordynariewy accydensa IMCi Pana Gubernatora: 1 mo grzywny co sądzi od poddanych, 2. Sadowego z osady z role lub zarembeka po ceskich dwa, zato co jechał do sądów“ i t. d. Wydatek ordynaryi dla gubernatora wynosił: żyta korcy 40, pszenicy 12, jęczmienia 16, grochu 8, owsa 100, kapusty zagonów 6, marchwi zagonów 6, rzepy 6, pasternaku 4, wreszcie 2 wieprze.

Pobory Pana Pisarza wynosiły około połowę tego co dostawał gubernator.

Interesujące dla nas są pobory „pana leśniczego“: 132 złotych zasług, ćwierć becki (sic) soli, 5 achteli piwa, koni chować należy 2, masła 2 faski, syra 1 kopę i 30 sztuk, oleju 3 garce; nadto żyta korcy 10, pszenicy 4, jęczmienia 6, grochu 2, połownika 8, owsa 26, kapusty zagonów 2, marchwi 2, rzepy 2, sadła 2 (prawdop. półcie), nie ma jednak wzmianki ani co do ilości krów, ani co do siewu siemienia lnianego.

Reszta oficyalistów, wymieniona w wykazie jako „urzędnicy“ otrzymywała od 48—72 złotych zasług i odpowiednio zmniejszone inne pobory, mianowicie po 1 beczce soli, 1½ do 2 achteli piwa, 1 koń, 3—4 krów, nadto 2—3 zagonów pod siew konopi i tyleż pod zasiew siemienia lnianego.

* * *

Następują teraz opisy miasta Lanckorony i wsi, należących do starostwa. Przy każdej miejscowości podano spis imienny włościan trzymających „Role powoźne“, dalej wykaz Zarembników, zagrodników i komorników, wraz z daninami, jakie opłacać mieli.

Należało wówczas do starostwa miasto Lanckorona i następujące wsie: Izdebnik, Biertowice, Rudnik, Jasienica, Sułkowice, Harbutowice, Palcza, Trzebunia, Zawoda, Więciorka, Bienkówka, Bogdanówka, Żarnówka, Sidzina, Osielec, Korszówka, Wieprzec, Juszczyń, Skawica, Maków, Biała, Jachówka, Budzów, Zachełmna, Boczyn, Skawinki, Zakrzów, Stronie, Leśnica.

Niektóre daty, dotyczące się ochrony lub użytkowania lasów, podane przy pojedynczych wsiach, przytaczamy poniżej.

Wieś Sułkowice. W spisie mieszkańców wymieniony jest: „Sobestyan Kloska, las u pilnuje garki do Zamku oddaje, Podatki zaś publiczne do gromady Sułkowskiej“. Jest to pierwsza w inwentarzu wzmianka o nadzorze lasów, przy tym zagrodniku nie wymieniono też żadnej daniny, jakąby miał składać do starostwa.

Wieś Harbutowice. Pomędzy zarembnikami wymieniony „Rusek leśny“ w uwadze zaś: „teraz w Sułkowicach leśnym Jan Szczepanik“. Na końcu obliczenia dochodów jest wzmianka: „Leśny za zwierzynę dawać powinien 8 zł. 28 groszy“. Dochód ten jest wstawiony w rubrykę „naymu“ przy wsi Harbutowice.

Wieś Trzebunia. Pomędzy zarembnikami wymieniony: „Sebastyan leśny Ziaja“. Daninę 7 złotych. 15 groszy płaci jak inni mieszkańcy, jednak „z opustem“. Znaczy to prawdopodobnie, że daninę spłacał dozorcą lasu. „Leśny za zwierzynę płaci 8 złotych. 28 groszy“, dochód ten wpisany w rubrykę „naymu“. Wszyscy włościanie Trzebuni z „roli powoźnych“ i wszyscy zarembnicy piesi dawali każdy po 2 kopy gontów, co wykazano jako dochód z lasu: „Gonty kóp 86 à groszy 15 = 43 złote“.

Wieś Zawada. Z roli powoźnych dawali włościanie po 2 kopy gontów, ogółem z całej wsi gontów kóp 18 à groszy 15 = 9 złotych.

W tej wsi wprowadzony jest dochód z „Polani i Przyrobisk“. Przyrobiska były to grunta leśne, świeżo wykarczowane i obrócone pod uprawę rolną. Za same przyrobiska płaciło 5 włościan wymienionych w inwentarzu, 6 zł. rocznie.

Wieś Więciorka. Cała wieś miała: 2 role powoźne 6 zarembników, 4 komorników. Pierwsi ośmiu dawali po 2 kopy gontów, razem 16 kóp á groszy 15 = złot. 8.

Wieś Bieńkówka. Z roli powoźnej „Piotr Wrona z Haboczów leśny“, pół roli opłaca „naymu“ 7 złot. 15 groszy. Drugie pół roli nie opłaca nic jako leśny, a za całą rolę powoźną płacą inni po 15 złot. Gontów kóp 90 á 15 groszy = 45 złot. Leśny za zwierzynę 8 złot. 28 gr. Również podaje tu inwentarz dochody z „przyrobisk“.

Wieś Bogdanówka. Cała wioska nie ma ani jednej roli powoźnej. Mieszkańcy są zarembnikami pieszymi i półdniowymi i zagrodnikami dniowymi. Razem 19 domów. Zagrodnik dniowy „Klimunt Hajost leśny“ nie płaci „naymu“. Poddani dają gontów kóp 26 á gr. 15 = 13 złot. Leśny za zwierzynę płaci (nie wiadomo wiele, bo kwota wstawiona w ogólnej sumie). W tej wiosce znaczny dochód z „Przyrobisk“ i z „mielerzyka“, razem 35 złot. 21 groszy. Tu zatem palono węgle drzewne.

Wieś Żarnówka. W spisie mieszkańców wymienieni: Stanisław Jurek leśny, Matys Polanoski leśny; obaj nie płacą najmu, lecz składają inne daniny. Dalej wymieniono: „Leśnych dwóch, Wóyt trzeci, Wojewoda Wałaski czwarty, ci nie płacą bo służą“. Ci czterej żadnych danin nie składali. „Leśni za zwierzynę Stanisław Jurek, Sobestyan Kot po 8 złot. 26 gr. Stanczyk z Milerzyska 5 złot. Podropień z Milerzyska 15 złot.“. Znajdujemy dalej wzmiankę, że z Cadyнку i z Cadyńy skały płacił Jaworek 19 złot.“ Cadyńa, Cadynek, wnosząc z dalszych zapisków (n. p. przy Juszczyńie) były to prawdopodobnie nazwy polan. Gontów dostarczali poddani kóp 56 á gr. 15 = 28 złot. Łączny dochód w Żarnówce z mielerzysk dwu z „Cadyнку“ i z przyrobisk wynosił 97 złot. 15 groszy.

Wieś Sidzina. W spisie Jakób Pasternak i Szymon Migas leśni nie płacili najmu, który wynosił po 40 złot., lecz inne daniny składali. Obaj płacili również za zwierzynę po 8 złot. 28 groszy. Napotykamy tu również pierwszy raz notatkę:

„Kowale, gaiowe 1. Majerowie 6 złot. 2. Jan Habina 6 złot.“. Gajowe była to prawdopodobnie opłata, składana przez kowali za wypalanie węgla na własną potrzebę. Oprócz dochodu z przyrobisk podano w Sidzinie dochód

z „Cerklik”. Były to prawdopodobnie pastwiska w lesie, na których poddanym za pewną opłatą wolno było pasać bydło. W Tatrach istnieją do dziś dnia t. zw. „cerkle” t. j. części lasu, przypierające do hał włościańskich, a obciążone służebnością paszy bydła.

W dalszym ciągu podano: „Piła Andrzeia Lipki, którą swoim kosztem postawił, w tej Tramów trzec nie powinien tylko za kartkami zamkowemi. Jodły chłopci sobie w Zamku jednać powinni, a za każdą jodłę dać powinni złot. 3“. Zastrzeżenie co do kartek, miało prawdopodobnie na celu, aby włościanie nie przywłaszczali sobie jodeł. „Gontów kóp 88 á gr. 15 = 44 złot.“ Znajdowała się też w Sidzinie i huta szkła, o której w inwentarzu znajdujemy następującą wzmiankę: „Huta sklana Cadyńska (?) z tey Walenty Borek według kontraktu daje arendy Roczniey Tynfów 450“.

Wieś Osielec. „Stanisław Matuła leśny“ składał wszelkie daniny, jak i inni poddani tej wsi. „Matys Działek leśny“ nie spłacał najmu lecz inne daniny składał. Za zwierzynę płacą obaj po 8 złot. 28 gr. Gontów kóp 64 á gr. 15 = 32 złote.

Wieś Korszówka. Gontów kóp 24 a groszy 15=12 zł.

Wieś Wieprzec. Wymieniono tylko wpłaty z rozmaitych Polan 154 złot. „Za zwierzynę Chłapek“ 8 złot. 28 gr. Chłopek nie był prawdopodobnie leśnym, tylko opłacał za polowanie.

Wieś Juszczyń. „Ze czterech powoźnych ról do Huty robią, Wóyt za robotę wojuje y szynkuje“. Znajdujemy tu po raz pierwszy wymienioną daninę za tramy. Każdy poddany z roli powoźnej i Zarembnicy piesi półtoradniowi składali w wymienionych dotąd gminach po 2 kopy gontów każdy. W Juszczyńce zaś daje każdy „poddany“ z roli powoźnej i każdy Zarembnik pieszy półtoradniowy po 2 tramy i po 2 kopy gontów. Razem poddani z Juszczyńca dawali: „gontów kóp 60 á gr. 15 = 30 złot. tramów 60 a gr. 15 = 30 złot. W dochodach z polan Juszczyńskich wykazano dochody: „z Solniska, ze Skałki, z Cadyńy (!), z Kosarzyska, z Przyrobiska, z Młaki, z Hale“.

Wieś Skawica. Daniny tej wsi podano razem z daninami Zawoi, tak że dochody trudno dokładnie zestawzić. W Skawicy wymienieni są sami zarembnicy, którzy

daniny składają. „Jan Ficek leśny naymu złot. 7 gr. 15 nie daje“, inne daniny składał. „Kazimierz Pacyga Pilarz Tramy trze na dwór“. „Leśny Jan Ficek za zwierzynę daje 8 złot. 28 gr. Zarembników 28, dawali po 8 sztuk drzewa, razem 224 szt. gontów po 2 kopy i po 2 tramy.

Znajdujemy dalej następujące uwagi:

„W Skawicy które Zarebki nie dają drzewa ani gontów.

1. Zarebek Steczowie dolni dają gonty i tramy. Drzewo zaś opuściła im J. O. XX-na Czartoryska, z tą kondycją, aby do wszystkiego drzewa zbirania co tylko potrzeba dawali kołków, wiklin y Drągów po śmierci X. X.-ney IMCi zaniechali tego, co iest Roku 1700 tylko Gromada to wszystko daie, drzewo przy nich zostaię sztuk 8, z tegoż Zarebku.

2. Szkutowie tramy dają, obręcze za Pański dzień zwożą do Browaru, dawać powinni drzewa sztuk 8, nie dają.

3. Czarniak płaci za robociznę złot. 25 drzewa sztuk 8 dawać powinien, nie daie.

4. Fuiacy Bednarki robią, drzewa sztuk 8 nie dają a należy.

5. Kozinowie Bednarki robią, drzewa sztuk 8 nie dają a należy.

6. Gierwidowie za robociznę płacą, drzewa sztuk 8 nie dają a należy.

Które Zarebki nie powinny dawać drzewa ani gontów tylko tramy:

1. Fuiowie że Leśnuią (t. z. są leśnymi Red.).

2. Szczurkowie że Leśnuią.

3. Haydowie że Leśnuią.

Wieś Maków. Pomiędzy zagrodnikami dniowymi wymieniony Jan Spikuła leśny, który daje mniej niż inni zagrodnicy; dwaj rybacy, którzy prawdopodobnie oddawali ryby do zamku Lanckorońskiego, składają takie same daniny jak leśni.

W zestawieniu dochodów wymieniono: „Gontów kóp 60 = 30 złot.“, za zwierzynę od leśnego 8 złot. 28 gr., Gajowego od kowalów 30 złot.“.

Wymieniono 6 kowali, z których każdy opłacał „gajowe“ po 6 złot.

Wieś Biała. „Gayowego Migas kowal 6 złotych. Woytek Magurek 6 złotych.“ Gontów kóp 56 á groszy 15 = 28 złotych.

Wieś Jachówka. „Gontów kóp 44 á groszy 15 = 22 złote. Gayowego od kowala 6 złotych.“

Wieś Budzów. „Leśni Mierocha i Kania płacą za zwierzynę po 8 złotych. 28 groszy. Gontów kóp 60“.

Wieś Zachełmna. „Leśny za zwierzynę dawać powinien 8 złotych. 28 gr.“

Wieś Baczyn. „Wojciech Sobala leśny za zwierzynę 8 złotych. 28 groszy“.

Wieś Skawinki. Niema żadnej wzmianki ani o leśnym, ani o daninach z lasów. Ta wieś nie miała i dziś nie ma żadnego większego obszaru leśnego.

Wieś Zakrzów. Z zapisków przy Zakrzowie umieszczonych należałoby wnosić, że niektóre role i zagrody w tej wsi dzierżawił leśniczy, że więc jego siedzibą bodaj czasową był Zakrzów.

Wieś Stronie. Pomędzy zagrodnikami wymieniony: „Tomasz Baior leśny Liber“, nie dawał daniny, robił tylko 3 dni piesze, za zwierzynę również nic nie dawał. Prawdopodobnie w Zakrzowie i Stroniu miał ktoś inny prawo polowania.

Wieś Leśnica. Ani o leśnych, ani o daninach z lasów niema wzmianki, bo wioska mała i dziś niema żadnych lasów.

Na tem kończy się szczegółowy inwentarz wsi i osad starostwa Lanckorońskiego.

Przychodzi teraz zestawienie dochodów, zatytułowane:

„Comput generalny Wywodzi się wszelkich Prowentów i powinności Tak z miasta Lanckorony iako y poddanych z maientności do Starostwa Lanckorońskiego należących y wszystkich tych co w arędach sąm“.

W zestawieniu tem wymienione są wszystkie dochody ze wsi i z miasta Lanckorony, podano je w złotych, groszach i denarach. Znajdujemy tu dochody: z „Naymów za roboczną 13062 złotych. 13 groszy, Czynszów z miasta y od poddanych 4194 złotych. 19 groszy 10 denarów, garcowego z miasta 46 złotych. i t. d. i t. d. Wymienimy tu szczegółowo dochody z lasów, mianowicie:

Gontów kóp Nr. 794 a groszy 15	.	.	.	397 zł.
Tramów „ Nr. 178 „ 15	.	.	.	89 „

Za zwierzynę od leśnych Nr. 19 a zł. 8 gr. 28	169 zł. 22 gr.
Gayowego od kowalów Nr. 9 a zł. 6	54 „
Z Polan i Przyrobisk przy Rolach	1618 „ 19 „
Za jodeł Nr. 400 na gonty a złot. 3 iedna	1200 „
Za drzewa tafli Nr. 40 á zł. 40	1600 „
Chłopom za drzewa tafli Nr. 229 Circiter á zł. 7	1603 „

Dalej znajdujemy dochody „za robienie saletry“, „spust stawów“, „ogrody jarzynne“, wreszcie dochody z folwarków.

Summa summarum intraty rocznej Facit zł. 61446 grosz 1.

* * *

Po zestawieniu sumy dochodów następuje:

„Weryfikacya Polan z przywilejów, wiele który powinien dawać“, zestawiona gminami. W każdej gminie wymieniono po imieniu i nazwisku, kto jaką polanę trzymał i wiele z niej płacił. W wykazie polan zestawione są także opłaty z mielerzysk i cerklisk.

Jako przykład podajemy parę gmin:

W i e ś B i e ń k ó w k a.

Zofia Stankowa z Mileżyska	6 złot.
Franek Pieron	9 „ 20 gr.
Domin Podropin	18 „ — „
Wojciech Polański	4 „ 10 „
Jan Nieckulo z Magurki	7 „ — „

W i e ś J u s z c z y n.

Kaźmierz Olsuwka z Cadyunki	12 złot.
Wawrzyniec Frydel	27 „
Paweł Zguda z Solniska	15 „
Szymon Gigoń z Kłodziska	8 „

W i e ś S i d z i n a.

Stanisław Lipka z kupionej łąki y Cerkliska Saletrowego	35 złot. 10 gr.
---	-----------------

i t. d.

Dochód z polan, Cerklisk, mielerzysk wynosił razem 2384 złot. 25 gr.

Na ostatku następuje zestawienie dochodów z przyrobisk, do ról i do polan i z nowych Cerkli. Dochody te

wpływały kosztem ubytku lasów karczowanych, a glebę użytkowano jako rolę lub pastwisko. Zestawienie, podane gminami, podobnie jak przy polanach, nosi tytuł:

„Connotatia Polay przyrobisk różnych Revizey, zebranych ab Anno 1703 do 1718 w Starostwie Lanckorońskim“.

Jako przykład podajemy jedną z gmin.

Wieś Trzebunia.

Andrzej Balinka z płasienki	1 zł.
Wojciech Rak z przyrobiska	— „ 15 gr.
Mielec do zagrody	— „ 20 „
Kucała z nowej cerkle	1 „ 15 „
Rak z przyrobiska do zagrody	— „ 10 „
Wojciech Bylica z przyrobiska	— „ 5 „

i t. d.

Rewizye przyrobisk odbywały się jak widać z zestawień dosyć często, mianowicie w latach: 1703, 1704, 1706 i 1708; rezultat tych rewizyi podano w jednym zestawieniu, potem następuje zestawienie rewizyi z roku 1713, zestawienie z r. 1715, wkońcu zaczęto spisywać wyniki rewizyi z r. 1718, ale spis przerwano i dalszego ciągu już niema.

*

*

*

Inwentarz Starostwa Lanckorońskiego był wówczas przez kogoś ściśle kontrolowany w każdej pozycji, bo w kilku miejscach są poprawki w sumowaniu z uwagami: „error“ lub „dico“, lub „Errat w sumowaniu“, albo uwaga: „Bis repetita hic non placet“. Pod zestawieniem weryfikacyi polan wsi Skawica jest data i podpis kontrolującego inwentarz: „E 23 Aprilis 1741 Jan Lachowski visa“.

Inwentarz ten musiał także służyć jako dowód zestawienia dochodów Starostwa po rozbiórce Polski — bo na tytułowej karcie pod polskim napisem jest późniejszy dopisek niemiecki, który brzmi: „Inwentar der Starostej Landskron über die städtischen und unterthänigen Besitzungen, von denselben zu zahlenden Schuldigkeiten verfasst und von der Kommission bestätigt,“.

S. Sokołowski.